



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بحث ما در مسئله ۱۹ بود، صاحب عروه در این مسئله فرموده اند: «
**من عجز عن الخصال الثلاث في كفارة مثل شهر رمضان تخير بين
 أن يصوم ثمانية عشر يوماً أو يتصدق بما يطيق ولو عجز أتى
 بالمكن منها و إن لم يقدر على شيء منهما استغفر الله و لو مرة بدلاً
 عن الكفارة و إن تمكّن بعد ذلك منها أتى بها**». این عبارت
 صاحب عروه می باشد ولی فقهای ما بر اساس روایاتی که داریم مشی
 های متفاوتی درباره این مطلب دارند و شراح و محشین عروه نیز در این
 قسمت حاشیه و شرحهای متفاوتی دارند. خوب ما ابتدا عبارت دو نفر
 از فحول از فقهای خودمان یعنی محقق و علامه را در این رابطه نقل می
 کنیم، محقق در شرایع فرموده: «**الرابع عشر: كل من وجب عليه
 شهران متتابعان و عجز عن صومهما صام ثمانية عشر يوماً و لو
 عجز عن الصوم اصلاً استغفر الله و هو كفارته**». علامه در ص ۳۷۷
 از جلد ۱ قواعد فرموده: «**لو وجب شهران متتابعان فعجز صام
 ثمانية عشر يوماً فإن عجز استغفر الله و لو قدر على أكثر من ثمانية
 عشر أو على الأقل فالوجه عدم الوجوب**». همانطور که می بینید
 در عبارت این دو بزرگوار بر خلاف صاحب عروه ذکری از تصدق بما
 يطيق نشده است بلکه فرموده اند در صورت عجز باید ۱۸ روز را روزه
 بگیرد و اگر از این هم عاجز است باید استغفار کند.

خوب حالا ما باید ببینیم به چه دلیلی صاحب عروه در عبارت **تصدق
 بما يطيق** را ذکر کرده است؟ بعضی از محشین عروه (حضرت امام «ره») و
 شراح عروه (آقای خوئی) فرموده اند که اگر از صیام شهرین عاجز شد
 باید **تصدق بما يطيق**، بنابراین همانطور که تا به حالا بیان شد مشی
 های متفاوتی درباره مسئله مورد بحثمان وجود دارد که علتش هم
 روایات وارده در باب می باشد پس ما باید اول این روایات را بررسی
 کنیم تا پیچیدگی بحث روشن شود و بعد نظر ما هم معلوم گردد.

روایات مربوط به بحثمان به سه دسته تقسیم می شوند؛ دسته اول
 روایاتی هستند که دلالت دارند بر اینکه اگر عاجز از صیام شهرین
 متتابعین شد باید **صام ثمانية عشر يوماً**، و دسته دوم روایاتی هستند که
 دلالت دارند بر اینکه اگر عاجز از صیام شهرین شد باید **تصدق بما يطيق**

، و دسته سوم روایاتی هستند که دلالت دارند بر اینکه اگر از صیام
 شهرین عاجز شد باید استغفار کند که البته باید ببینیم که آیا استغفار در
 صورتی که از انجام هردوی آنها (صیام ثمانية أيام أو تصدق بما يطيق)
 عاجز باشد ثابت است یا اینکه اگر از یکی از آنها هم عاجز شد باید
 استغفار کند؟.

اما اخبار طایفه اول عبارتند از: خبر ۱ از باب ۹ از ابواب بقیة الصوم
 الواجب که در ص ۲۷۹ از جلد ۷ وسائل ۲۰ جلدی واقع شده است، خبر
 این است: «**محمد بن الحسن باسناده عن سعد بن عبدالله، عن
 إبراهيم بن هاشم، عن إسماعيل بن مرار، و عبدالجبار بن المبارك
 جميعاً، عن يونس بن عبدالرحمن، عن عبدالله بن سنان، عن أبي
 بصير، (عن أبي عبدالله (ع) قال: سألته) عن رجل كان عليه
 صيام شهرين متتابعين فلم يقدر على الصيام، (و لم يقدر على
 العتق) ، و لم يقدر على الصدقة؟ قال: فليصم ثمانية عشر يوماً،
 عن كل عشرة مساكين ثلاثة أيام**». دیروز مفصلاً درباره سند این
 روایت بحث کردیم و کلام آقای خوئی در معجم رجال حدیث درباره
 سند این روایت را نیز بیان کردیم و دلالت خبر بر صیام ثمانية عشر يوماً
 در صورت عجز از صیام شهرین روشن است.

خبر دوم از طایفه اول خبر ۱ از باب ۱۸ از ابواب الکفارات می باشد که
 در ص ۵۵۹ از جلد ۱۵ وسائل ۲۰ جلدی واقع شده است، خبر این است
 : «**محمد بن الحسن باسناده عن محمد بن علي بن محبوب عن
 محمد بن الحسين عن وهيب بن حفص عن أبي بصير قال: سألت
 أبا عبدالله (ع) عن رجل ظاهر من امرأته فلم يجد ما يعتق ولا ما
 يتصدق ولا يقوى على الصيام، قال: يصوم ثمانية عشر يوماً، لكل
 عشرة مساكين ثلاثة أيام**». محمد بن الحسين بن ابی الخطاب از
 أجلاي روآت و ثقه می باشد و وهيب بن حفص هم از طبقه ۵ و ثقه
 می باشد و مراد از ابی بصير مطلق یحیی بن قاسم اسدی است که ثقه
 هم می باشد زیرا ما سه تا ابی بصير داریم که در کتاب جوامع الفقهية که
 شامل مجموعه ای از کتب فقهی علمای ماست کتابی به نام **رسالة فی
 أحوال أبي بصير** نوشته سید ابوطالب خوانساری وجود دارد که مفصلاً
 احوالات ابی بصیرها در آنجا توضیح داده شده و کتاب بسیار خوبی می
 باشد، و اما در مورد دلالت این خبر باید عرض کنیم که کفاره ظهار
 مرتبه می باشد اما کفاره در مانحن فیه مخیره می باشد ولی به هر حال
 همانطور که می بینید در این روایت گفته شده که در صورت عجز از

اخبار دال بر ترتیب و بعضی دیگر دال بر تخییر هستند که ما جمع بین آنها کردیم لکن تخییر اقوی بود که البته ذیل این روایت مورد استناد ما می باشد که دلالت دارد بر اینکه اگر عاجز از صیام شهرین متتابعین شد باید استغفار کند .

خبر دوم از این طایفه سوم خبر ۱ از باب ۶ از ابواب الکفارات می باشد که در ص ۵۵۴ از جلد ۱۵ و سائل ۲۰ جلدی واقع شده است ، خبر این است : « محمد بن الحسن باسناده عن عاصم بن حمید عن اُبی بصیر عن اُبی عبدالله (ع) قال : کل من عجز عن الکفارة التي تجب عليه من صوم أو عتق أو صدقة فی یمین أو نذر أو قتل أو غیر ذلك ممّا یجب علی صاحبه فیہ الکفارة فالاستغفار له کفارة ما خلا یمین الظهار ، فإنه إذا لم یجد ما یکفر به حرم علیه أن یجامعها ، و فرّق بینهما إلا أن ترضی المرأة أن یکون معها ، و لا یجامعها . » .

اسناد شیخ طوسی به عاصم خیلی خوب است و در این روایت به صورت یک قاعده کلی گفته شده که هر کس عاجز از صیام شهرین شد باید به جای کفاره اش استغفار کند و دیگر ذکری از ۱۸ روز روزه و تصدق بما یطیق در آن برده نشده است .

خوب همان طور که مشاهده کردید ما سه دسته اخبار داشتیم که دسته اول می گفتند که اگر عاجز شد باید ۱۸ روز روزه بگیرد و دسته دوم می گفتند که اگر عاجز شد باید تصدق بما یطیق بدهد و دسته سوم می گفتند که اگر عاجز شد باید استغفار کند ، بنابراین ما هستیم و این سه دسته از اخبار که باید ببینیم که عروه و محشین و شراح عروه و صاحب جواهر هر کدام چه می گویند تا بعد نظر خودمان را بیان کنیم ...

والحمد لله رب العالمین اولاً و آخراً و صلی الله علی

محمد و آله الطاهرین

انجام کفاره ظهار باید ۱۸ روز را روزه بگیرد البته این درباره ظهار گفته شده و همین باعث شده که دسته ای از فقهای ما مثل حضرت امام (ره) ۱۸ روز را حمل بر باب ظهار کنند و در مانحن فیہ بگویند که اگر کسی عاجز از صیام شهرین شد باید تصدق بما یطیق بدهد و اصلاً همین امر (حمل بر باب ظهار) باعث شده که این خبر اُبی بصیر نتواند در مقابل طایفه دوم و سوم از اخبار بایستد .

خوب حالا می رویم سراغ طایفه دوم از روایات ، خبر اول از طایفه دوم خبر ۱ از باب ۸ از ابواب مایمسک عنه الصائم می باشد که در ص ۲۹ از جلد ۷ و سائل ۲۰ جلدی واقع شده است ، خبر این است : « محمد بن یعقوب ، عن عدّة من أصحابنا ، عن أحمد بن محمد بن عیسی عن الحسن بن محبوب ، عن عبدالله بن سنان عن اُبی عبدالله (ع) فی رجل أظطر من شهر رمضان متمعداً یوماً واحداً من غیر عذر ، قال : یمتق نسمة ، أو یصوم شهرین متتابعین ، أو یطعم ستین مسکیناً ، فإن لم یقدر تصدّق بما یطیق . » . خبر از لحاظ سند در اعلی درجه صحت قرار دارد و این خبر اولاً صریح در ماه رمضان می باشد و ثانیاً دلالت دارد بر اینکه در صورت عجز از صیام شهرین متتابعین باید تصدق بما یطیق بدهد .

خبر دوم از طایفه دوم خبر ۳ از همین باب ۸ می باشد ، خبر این است : « و عنه عن اُبیہ عن ابن اُبی عمیر عن عبدالله بن سنان عن اُبی عبدالله (ع) فی رجل وقع علی أهله فی شهر رمضان فلم یجد ما یتصدق به علی ستین مسکیناً قال : یتصدق بقدر ما یطیق . » . و عنه : یعنی کلینی عن علی بن ابراهیم عن اُبیہ و این خبر هم سنداً صحیح می باشد و مثل روایت قبلی سندش می رسد به عبدالله بن سنان و دلالتش هم روشن است (یعنی باید تصدق بما یطیق) .

و اما طایفه سوم اخباری هستند که دلالت بر استغفار دارند و خبر اول از این طایفه سوم خبر ۹ از باب ۸ از ابواب مایمسک عنه الصائم می باشد ، خبر این است : « علی بن جعفر فی کتابه عن اُخیه موسی بن جعفر (ع) قال : سألته عن رجل نکح امرأته و هو صائم فی رمضان ، ما علیه ؟ قال : علیه القضاء و عتق رقبة ، فإن لم یجد فصیام شهرین متتابعین ، فإن لم یستطع فإطعام ستین مسکیناً ، فإن لم یجد فلیستغفر الله . » . ظاهراً صحت کتاب علی بن جعفر در نزد صاحب وسائل مسلم بوده که از آن نقل کرده است ، و در این خبر خصال کفاره به ترتیب ذکر شده و ما قبلاً در این باره بحث کردیم و گفتیم که بعضی از